

Náklady řízení

Rozhodnou-li obecné soudy nepřezkoumatelně svévolně o výši náhrady nákladů řízení, poruší právo účastníka řízení na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

(Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. I.ÚS 2086/23 ze dne 17.1.2024)

Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti stěžovatelky Mgr. Ing. A.V., zastoupené JUDr. J.J., advokátem se sídlem v B., proti výroku IV. rozsudku Krajského soudu v Brně č. j. 70 Co 129/2021-243 ze dne 29. 6. 2022, za účasti Krajského soudu v Brně, jako účastníka řízení, a České republiky - Ministerstva financí, se sídlem v Praze 1, Letenská 525/15, jako vedlejší účastnice řízení, tak, že výrokem IV. rozsudku Krajského soudu v Brně č. j. 70 Co 129/2021-243 ze dne 29. 6. 2022 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Výrok IV. rozsudku Krajského soudu v Brně č. j. 70 Co 129/2021-243 ze dne 29. 6. 2022 se zrušuje.

Z odůvodnění:

I. Vymezení věci

1. Stěžovatelka se ústavní stížností domáhá zrušení výroku IV. v záhlaví uvedeného rozsudku, kterým Krajský soud v Brně ("odvolací soud") rozhodl o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů. Namítá, že napadeným výrokem byla porušena její základní práva zaručená v čl. 11 a čl. 36 Listiny základních práv a svobod ("Listina").

2. Klíčové v projednávané věci je, zda odvolací soud rozhodl o nákladech řízení přezkoumatelně a zda své závěry ohledně výše soudního poplatku řádně odůvodnil.

II. Skutkové okolnosti věci a rekapitulace procesního vývoje

3. Dvě sestry - Naděžda Grumlíková ("zůstavitelka") a Nella Burešová ("sestra zůstavitelky") - byly původními vlastnicemi rodinného majetku, který byl bez náhrady znárodněn v roce 1949. V roce 1993 byl majetek ve vlastnictví České republiky a právo hospodaření k němu měl státní podnik Vigona Svitavy produkující textilní výrobu.

4. Fond národního majetku České republiky ("fond"), jako osoba povinná a prodávající, a Naděžda Grumlíková ("zůstavitelka") a Nella Burešová ("sestra zůstavitelky"), jako osoby oprávněné a kupující, v červnu roku 1993 uzavřely dohodu o vydání a převodu majetku za kupní cenu 8 663 637 Kč.

5. Uvedená dohoda byla uzavřena podle § 2 odst. 3 zákona o mimosoudních rehabilitacích a § 47 zákona o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby. Hodnota původního restitučního nároku, tj. znárodněných nemovitostí, byla 1 518 000 Kč. O uvedený restituční nárok byla ponížena kupní cena za další majetek, jež sloužil k provozování státního podniku a který Fond sestrám v rámci privatizačního projektu prodal právě zmíněnou kupní smlouvou. Zjednodušeně řečeno, šlo o další součásti továrny (tkalcovnu, sklad, pozemky atd.) [viz původní dohoda; č. l. 24].

6. Sestra zůstavitelky darovací smlouvou ze srpna 1993 převedla spoluvlastnický podíl na nově nabytém majetku své neteři - JUDr. Leoně Grumlíkové ("dcera zůstavitelky"). Sestra zůstavitelky následně zemřela v roce 1994.
7. Fond se původní žalobou z roku 1994 proti původním nabyvatelkám domáhal zaplacení částky 8 663 637 Kč s úroky z prodlení od října 1993 do zaplacení, a to proto, že sestry neuhradily dohodnutou kupní cenu za privatizovaný majetek. Fond zaplatil soudní poplatek za žalobu ve výši 346 548 Kč podle položky č. 2 tehdejšího sazebníku soudních poplatků (viz výzva, č. l. 18, a příložený výpis z účtu, č. l. 19).
8. Zůstavitelka v roce 2003 rovněž zemřela. V roce 2016 bylo po složitém procesním vývoji rozhodnuto, že na straně žalobkyně bude pokračováno s vedlejší účastnicí a na straně žalované 1) se stěžovatelkou - jakožto vnučkou zůstavitelky a její jedinou dědičkou, odpovídající za dluhy po zůstavitelce do výše nabytého dědictví, tj. do částky 1 376 200,30 Kč -, a to pouze v rozsahu stejné částky; ve zbývající části bylo řízení zastaveno. Řízení zároveň bylo zastaveno ve vztahu k žalované 2) - sestře zůstavitelky, která v době podání žaloby neměla způsobilost být účastníkem řízení.
9. Vedlejší účastnice se tedy žalobou u Městského soudu v Brně ("nalézací soud") domáhala proti stěžovatelce zaplacení 1 376 200,30 Kč s úroky z prodlení od ledna 2016 do zaplacení; sporná částka představovala část dluhu zůstavitelky. Nalézací soud rozsudkem č. j. 45 C 97/2017-190 ze dne 6. 5. 2021 žalobu zamítl; dospěl k závěru, že každá z původních nabyvatelek nabyla na nemovitostech poloviční podíl, každá z nich proto byla povinna uhradit jednu polovinu kupní ceny, aniž by byly smluvně zavázány dluh plnit solidárně. Zůstavitelka byla povinna zaplatit za svůj podíl 4 331 818,50 Kč. Uvedený dluh již zanikl, protože dcera zůstavitelky za zůstavitelku uhradila vedlejší účastnici dílčími platbami provedenými do roku 2005 celkem 4 587 377, 50 Kč.
10. Odvolací soud rozsudkem č. j. 70 Co 129/2021-243 ze dne 29. 6. 2022 změnil výrok I. rozhodnutí nalézacího soudu a stěžovatelce uložil povinnost zaplatit vedlejší účastnici 1 228 320,30 Kč s úroky z prodlení ve výši 3 % ročně od května 2018 do zaplacení (výrok I.); zastavil řízení ohledně částky 147 880 Kč s úroky z prodlení od ledna 2016 do zaplacení (výrok II.); potvrdil prvostupňové rozhodnutí v části výroku I., kterou nalézací soud zamítl žalobu ohledně úroků z prodlení od ledna 2016 do května 2018, a v části ohledně 5,05% úroků z prodlení od května 2018 do zaplacení (výrok III.). Ústavní stížností napadeným výrokem IV. odvolací soud stěžovatelce uložil povinnost zaplatit vedlejší účastnici 359 030,43 Kč na náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů.
11. Odvolací soud (stejně jako nalézací soud) dospěl k závěru, že na straně původních kupujících (zůstavitelky a její sestry) solidární závazek dán nebyl. Podle odvolacího soudu fondu (předchůdci vedlejší účastnice) vůči dceři zůstavitelky právo na úhradu druhé půlky kupní ceny nevzniklo, protože ta měla povinnost dluh uhradit pouze vůči jejímu dlužníkovi - sestře zůstavitelky (tato povinnost byla stanovena v darovací smlouvě, kterou sestra zůstavitelky druhou půlku majetku na dceru zůstavitelky převedla). Původní dluh zůstavitelky její dcerou (matkou stěžovatelky) však uhrazen nebyl, protože dcera zůstavitelky hradila dluh právě za svoji tetu - sestru zůstavitelky -, a nikoliv za svoji matku - zůstavitelku samotnou; dluh v žalované části proto nezanikl. Odvolací soud od původního nároku vedlejší účastnice pouze odečetl privilegované pohledávky daní a poplatků, které stěžovatelka uhradila z nabytého dědictví po babičce.
12. K náhradě nákladů řízení odvolací soud uvedl, že vedlejší účastnice byla ve sporu neúspěšná pouze v nepatrné části, a proto je stěžovatelka povinna vedlejší účastnici nahradit náklady řízení podle § 142 odst. 3 o. s. ř. v plné výši. Částka 359 030,43 Kč, kterou je stěžovatelka povinna zaplatit, se skládá z následujících položek: zaplaceného soudního poplatku za podanou žalobu 346 548 Kč; 15 režijních paušálů nezastoupeného účastníka po 300 Kč, tj. celkem 4 500 Kč, a náhrady hotových výdajů (celkem 7 982,43 Kč).

13. Nejvyšší soud rozsudkem č. j. 24 Cdo 306/2023-273 ze dne 26. 4. 2023 k dovolání stěžovatelky změnil rozsudek odvolacího soudu v části výroku I. a žalobu ohledně úroků z prodlení ve výši 3 % ročně od května 2018 do zaplacení zamítl. Vedlejší účastníci podle Nejvyššího soudu nelze nárok na zaplacení úroků z prodlení přiznat, protože jej uplatnila po uplynutí tříleté promlčecí doby. Dovolání stěžovatelky proti výroku IV. rozsudku odvolacího soudu Nejvyšší soud odmítl jako nepřipustné podle § 238 odst. 1 písm. h) o. s. ř., protože šlo o rozhodnutí o nákladech řízení.

III. Shrnutí argumentace stěžovatelky

14. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že odvolací soud rozhodnutím o nákladech řízení porušil její právo na ochranu vlastnictví a na soudní ochranu.

15. Vedlejší účastnice v žalobě původně požadovala po zůstavitelce a její sestře 8 663 637 Kč; odvolací soud stěžovatelce uložil povinnost zaplatit pouze 1 228 320,30 Kč, vedlejší účastnice tedy byla úspěšná pouze ze 14 %. Přesto odvolací soud odkázal na § 142 odst. 3 o. s. ř. s tím, že vedlejší účastnice byla ve věci neúspěšná pouze v nepatrné části.

16. Odvolací soud stěžovatelce uložil, aby nahradila náklady řízení i za dobu, kdy účastníkem řízení byla její právní předchůdkyně. Odpovědnost stěžovatelky za dluhy zůstavitelky však je omezená, jak vyplývá z § 470 zákona č. [40/1964](#) Sb., občanského zákoníku ("občanský zákoník"). Zákonný limit byl zcela vyčerpán výrokem ve věci samé.

17. Stěžovatelka může odpovídat pouze za náklady řízení vzniklé po smrti zůstavitelky. Nejde pouze o paušální náhradu výloh vedlejší účastnice, jde především o soudní poplatek ve výši 346 548 Kč, jež neodpovídá žalované částce 1 376 200,30 Kč, která byla předmětem řízení v okamžiku, kdy do něj vstoupila stěžovatelka jako žalovaná. Závazek původně žalovaných nebyl solidární, a zůstavitelka proto mohla být zavázána zaplatit vedlejší účastnici pouze polovinu žalované částky - 4 331 868,50 Kč. Uhrazený soudní poplatek je tedy nutno rozdělit: stěžovatelky jako žalované se týká poplatek pouze ve výši 4 % z poloviny původně žalované částky (podle položky č. 2 tehdejšího sazebníku soudních poplatků), tedy 173 276 Kč.

IV. Vyjádření k ústavní stížnosti a replika

18. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval odvolací soud a vedlejší účastnici řízení, aby se k ústavní stížnosti vyjádřily.

19. Odvolací soud ve svém vyjádření pouze uvedl, že "soudní poplatek byl počítán ze žalované částky" (č. l. 18). Vedlejší účastnice považuje napadené rozhodnutí za ústavní. Stěžovatelka, jako universální sukcesor, nastoupila do řízení jako účastník na místo zůstavitelky a spolu s předmětem sukcese nabyla všechna její práva, včetně práv procesních. Pro stěžovatelku jsou závazné všechny procesní úkony učiněné její právní předchůdkyní. Stěžovatelka odpovídá za náklady vzniklé během celého řízení bez ohledu na limit výše dědictví (usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 3997/2019 ze dne 19. 2. 2020).

20. Stěžovatelka repliku k uvedeným vyjádřením ve stanovené lhůtě nepodala.

V. Upuštění od ústního jednání

21. Ve věci není třeba konat ústní jednání, protože by to nepřispělo k dalšímu objasnění věci; dokazování nebylo třeba provádět (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

VI. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

22. Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný. Ústavní stížnost byla podána oprávněnou osobou [§ 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]; je včasná a není nepřijatelná podle § 75 odst. 1 téhož zákona; stěžovatelka je řádně zastoupena advokátem.

VII. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

23. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

24. Součástí ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je rovněž povinnost obecných soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit [viz např. bod 19 nálezu sp. zn. III. ÚS 3411/19 ze dne 2. 6. 2020 (N 115/100 SbNU 299)]. Právo na odůvodnění rozhodnutí není absolutní a nelze je chápat tak, že vyžaduje podrobnou odpověď na každý argument (viz např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 2. 12. 2014 ve věci Emel Boyraz proti Turecku, č. stížnosti 61960/08, bod 74). Rozsah, v jakém se povinnost soudu odůvodnit rozhodnutí aplikuje, může být různý podle povahy rozhodnutí a musí být stanoven s ohledem na konkrétní okolnosti případu. Šíře práva účastníků řízení na odůvodněné rozhodnutí se odvíjí od předmětu a povahy řízení. V každém případě platí, že obecné soudy mají povinnost vypořádat se s argumentací adekvátně, aby jejich rozhodnutí byla srozumitelná, logická a přezkoumatelná [nález sp. zn. III. ÚS 961/09 ze dne 22. 9. 2009 (N 207/54 SbNU 565) či bod 10 nálezu sp. zn. IV. ÚS 3754/19 ze dne 12. 5. 2020 (N 95/100 SbNU 130)]. Nejsou-li zřejmé důvody soudního rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování, která je v rozporu se zásadou právního státu [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 169/09 ze dne 3. 3. 2009 (N 43/52 SbNU 431)].

25. K rozhodování obecných soudů o nákladech řízení - mezi které podle § 137 odst. 1 o. s. ř. patří i soudní poplatek - se Ústavní soud standardně staví rezervovaně a podrobuje ji pouze omezenému ústavněprávnímu přezkumu. Z hlediska kritérií spravedlivého procesu totiž "spor" o náklady řízení zpravidla nedosahuje intenzity opodstatňující zásah Ústavního soudu. Otázka náhrady nákladů řízení může nabýt ústavněprávní dimenzi (podobně jako věci týkající se tzv. bagatelní částky) pouze v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení, což nastává např. v důsledku svévolné interpretace a aplikace ustanovení zákona [nález sp. zn. IV. ÚS 2119/11 ze dne 3. 4. 2012 (N 70/65 SbNU 3)].

26. V nyní projednávaném případě stěžovatelky Ústavní soud dospěl k závěru, že rozhodnutí týkající se nákladů řízení vůči právě shrnutému ústavněprávnímu standardu neobstojí. Odůvodnění odvolacího soudu ohledně povinnosti stěžovatelky zaplatit vedlejší účastnici 359 030,43 Kč jako náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů je nepřezkoumatelné a vykazuje prvky svévole.

27. Předně je třeba uvést, že odvolací soud se nevypořádal s řadou "nejasných" aspektů rozhodnutí o nákladech řízení v případě, který běží od dubna roku 1994, což je bezmála třicet let. Podle Ústavního soudu je zřejmé, že právě s ohledem na neobvykle složitý a nepřehledný procesní vývoj - v rámci kterého bylo kupříkladu nutné vyčkávat na ukončení dědického řízení či rekonstruovat soudní spis (viz č. l. 1) - nebylo v projednávané věci možné rozhodnout o nákladech řízení bez pečlivého uvážení a odpovídajícího odůvodnění. Jinými slovy, právě s ohledem na složitost a dlouhé trvání projednávané věci si měl odvolací soud "dát zvlášť záležet" na odůvodnění rozhodnutí o nákladech řízení. Z ústavněprávního požadavku efektivní a účinné soudní ochrany vyplývá, že nedostatky v organizaci a činnosti soudní moci (ke kterým občas dochází) nemohou jít k tíži těch, kteří se na soud obracejí jako na ochránce svých práv [nález sp. zn. IV. ÚS 204/16 ze dne 17. 1. 2017 (N 10/84 SbNU 139)].

28. K jednotlivým nedostatkům odůvodnění rozhodnutí o nákladech řízení lze uvést stručně následující:

29. Odvolací soud dospěl k závěru, že vedlejší účastnice měla ve věci neúspěch jen v poměrně nepatrné části, a proto jí podle § 142 odst. 3 o. s. ř. přiznal plnou náhradu nákladů řízení (bod 47 napadeného rozsudku). Odvolací však nevysvětlil, z jakého poměru úspěchu a neúspěchu ve věci vycházel. Lze předpokládat, že při určení úspěchu ve věci odvolací soud vycházel z "nově" žalované částky 1 376 200,30 Kč, vůči které představuje částka 147 880 Kč, v níž odvolací soud řízení částečně zastavil z důvodu odečtení zaplacených pohledávek, část zhruba 10,74 %. Takový přístup však není konzistentní s tím, že výši soudního poplatku - jež tvoří největší část nákladů řízení - odvolací soud určil na základě celé původně žalované částky 8 663 637 Kč, které se vedlejší účastnice domáhala proti zůstavitelce a její sestře.

30. Podstatou problému je, že odvolací soud při rozhodování o nákladech řízení pominul, že řízení bylo v průběhu let zastaveno ohledně zaplacení zbývajících - řádově vyšších - částky 7 287 436,70 Kč (srov. usnesení odvolacího soudu č. j. 1 Cmo 82/2016-99 ze dne 29. 11. 2016, které z Ústavnímu soudu neznámého důvodu vychází z údajně žalované částky 9 131 473 Kč). Podle § 146 odst. 1 písm. b) ve spojení s § 146 odst. 2 o. s. ř. však platí, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení podle jeho výsledku, jestliže řízení bylo zastaveno, aniž by některý z účastníků zastavení řízení zavinil.

31. Odvolací soud ve svém rozhodnutí zřejmě vycházel z předpokladu, že je-li soudem rozhodnuto o povinnosti uhradit náklady řízení v neprospěch procesního nástupce v době, kdy již bylo pravomocně rozhodnuto o jeho procesním nástupnictví, jde o výlučnou povinnost procesního nástupce bez ohledu na limitaci odpovědnosti dědice výši ceny nabytého dědictví ve smyslu § 470 občanského zákoníku (srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 3997/2019). Na druhou stranu odvolací soud dospěl k jasnému závěru, že na straně původních kupujících (zůstavitelky a její sestry) dlužnická solidarita dána nebyla. V takovém případě pak není zřejmé, proč by stěžovatelka měla jako procesní nástupnice zůstavitelky odpovídat i za náklady řízení spojené s částí žaloby týkající se její tety - sestry zůstavitelky, tj. druhé poloviny původně žalované částky 4 331 868,50 Kč.

32. Odvolací soud měl jednoduše řečeno zkoumat, z jakých konkrétních důvodů bylo řízení ve zbývajících části původně žalované částky zastaveno a zda má stěžovatelka v této části (částech) za náklady řízení odpovídat. Tak odvolací soud neučinil v napadeném rozhodnutí, ani dříve v průběhu řízení, kdy o zastavení řízení v převážné části rozhodl (odvolací soud zaplacený soudní poplatek vedlejší účastnici zároveň ani zčásti nevrátil ve smyslu § 10 zákona č. [549/1991](#) Sb., o soudních poplatcích).

33. Bylo-li řízení zastaveno ohledně zaplacení částky 4 331 868,50 Kč týkající se sestry zůstavitelky proto, že sestra zůstavitelky neměla způsobilost být účastníkem řízení již v době podání žaloby (zemřela 14. 1. 1994; žaloba byla podána 7. 4. 1994; viz č. l. 100), je podle Ústavního soudu zřejmé, že stěžovatelka (ani zůstavitelka) zastavení řízení zavinit nemohla. Naopak, zavinění zastavení řízení pro nedostatek podmínek řízení, které nelze odstranit (§ 104 odst. 1 o. s. ř.), lze zásadně přičíst žalobci, a to v důsledku plného uplatnění dispoziční zásady [nález sp. zn. II. ÚS 2864/12 ze dne 3. 9. 2013 (N 157/70 SbNU 453)].

34. Obdobně měl odvolací soud vysvětlit, proč by měla stěžovatelka odpovídat za náklady řízení v části, ve které bylo řízení zastaveno ohledně části první poloviny původně žalované částky týkající se zůstavitelky, a to z důvodu limitace odpovědnosti stěžovatelky výši ceny nabytého dědictví ve smyslu § 470 občanského zákoníku. Z komentářové literatury kupříkladu vyplývá, že v případě zastavení řízení ve smyslu § 107 se z povahy věci § 146 odst. 2 neuplatní, protože smrt je právní událostí (KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ, Ingrid. In: LAVICKÝ, P. a kol. Obřanský soudní řád (§ 1 až 250l). Praktický komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 704). Jinými slovy, z rozhodnutí o nákladech řízení by mělo být především zřejmé, zda stěžovatelka zavinila, že řízení bylo zastaveno proto, že zdědila pouze částku 1 376 200,30 Kč, resp. částku 1 228 320,30 Kč po odečtení zaplacených

privilegovaných pohledávek.

35. V kompetenci Ústavního soudu není suplovat činnost obecných soudů a sporné aspekty rozhodnutí o nákladech řízení - včetně určení správné výše soudního poplatku - ve věci stěžovatelky finálně vyřešit. Z výše uvedeného je však zřejmé, že dosavadní rozhodnutí odvolacího soudu o nákladech řízení není ústavně konformním způsobem odůvodněno a je v rozporu s právem stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

VIII. Závěr

36. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud a napadený rozsudek odvolacího soudu zrušil ve výroku IV. podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Úkolem odvolacího soudu nyní bude znovu rozhodnout o náhradě nákladů řízení.

© EPRAVO.CZ - Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Daňová exekuce](#)
- [Cenové rozhodnutí rozporné se zákonem](#)
- [Autonomie vůle](#)
- [Adhezní nárok \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Zmatečnost \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Střídavá péče](#)
- [Restituce](#)
- [Majetková podstata \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Náhrada škody \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Odpovědnost státu za újmu \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Předběžné opatření](#)